

ПРЕГЛЕД ЧИЊЕНИЦА: АКТУЕЛНА СИТУАЦИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Новембар 2023. године

Значај поштовања Дејтонског споразума

Република Српска, један од два ентитета који чине Босну и Херцеговину (БиХ), посвећена је очувању Дејтонског споразума из 1995. године и инсистира на његовом вјерном спровођењу. Дејтонски споразум не само да је осигурао мир у БиХ - мир који без прекида траје већ скоро 28 година - него је и успоставио и ингениозно уставно уређење којим се обезбјеђује стабилност и демократско управљање у земљи са три дубоко подијељена народа (Бошњаци који су претежно муслимани, Срби који су претежно православни хришћани, и Хрвати који су претежно хришћани римокатолици). Устав БиХ - срж дејтонског компромиса - увео је децентрализован систем који сваком конститутивном народу у БиХ даје увјеравање да се неће наћи под доминацијом других народа. То је учињено тако што је већина надлежности дата ентитетима који чине БиХ, а уведени су механизми заштите виталних интереса свих конститутивних народа у БиХ понаособ.

Ове структуре и механизми од кључне су важности за стабилност БиХ јер су политике управљања и преовлађујући погледи на свијет три конститутивна народа веома различити. На примјер, највећа бошњачка политичка странка изразито је исламистичке оријентације. Елиминисање уставних елемената подјеле власти, дакле, незамисливо је за Србе и Хрвате у БиХ.

Република Српска досљедно исказује своју опредељеност за Дејтонски споразум, која подразумијева и посвећеност миру и пуном поштовању суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка БиХ. Нажалост, сама срж Дејтонског споразума - Устав БиХ - годинама је на удару међународног високог представника и других страних актера, који незаконитим присвајањем законодавних овлашћења централизују БиХ супротно Уставу БиХ. Република Српска се супротставља оваквим незаконитим поступцима и брани од даље ерозије Устава БиХ искључиво легалним и мирним путем.

Међу онима који покушавају да укину дејтонски компромис су политичари који представљају бошњачки народ у БиХ, који често позирају као постнационалистички реформатори који заговарају оно што називају „грађанском државом“ БиХ. Нико не треба да се заваарава овим вербалним лукавством. Будући да Бошњаци чине незнатну већину становништва у БиХ, „грађанска“ БиХ коју ови политичари призивају била би земља којом би за Бошњаке владали Бошњаци. Наведене националистичке политике највећих бошњачких странака, као и стална настојања да остваре превагу у институцијама власти у БиХ, потврђују њихову намјеру да владају БиХ без Срба и Хрвата.

У међувремену, стране дипломате настављају да крше своју обавезу према Бечкој конвенцији о дипломатским односима - да се не мијешају у унутрашње ствари земље домаћина. Уплитањем у унутрашња питања БиХ, стране дипломате покушавају да владају БиХ из страних пријестоница ниподаштавајући Дејтонски споразум, суверенитет БиХ и владавину права.

Пут БиХ ка чланству у ЕУ

Република Српска наставља да подржава настојања БиХ да постане чланица ЕУ и спроведе реформе неопходне да се то постигне, у складу са подјелом надлежности из Устава БиХ. Значајан напредак који је БиХ недавно постигла у реформама неопходним за почетак преговора о чланству у ЕУ показује шта домаћи лидери у БиХ могу постићи када им се остави простор за договор.

Један корак који је неоспорно неопходан да би БиХ постала чланица ЕУ је затварање ОХР-а. ЕУ је одавно препознала да ОХР није у складу са чланством у ЕУ, а опште је познато да присуство странца који тврди да има диктаторска овлашћења у БиХ озбиљно подрива европске интеграције.

Друга реформа која је очигледно потребна да би БиХ кренула напријед на путу ка чланству у ЕУ је да судије Уставног суда БиХ буду држављани БиХ умјесто да стране судије са резервисаним позицијама чине блок који има превагу. Суд је у великој мјери урушио сопствени легитимитет у цијелој БиХ због доминације страних судија (чија су мјеста требало да буду привремена мјера у трајању од пет година), због корупције судских процеса мијешањем ОХР-а и одређених страних сила, као и дугом листом неодбрањивих одлука супротних Уставу БиХ. Један бивши судија Уставног суда чак је признао да постоји „прећутан договор између Суда и високог представника да Суд . . . увијек потврђује меритум његових закона”.¹ Ова корупција судског процеса од стране спољних мешетара не само да је озбиљно и оправдано довела до непоштовања његових одлука, него је озбиљно нарушила и поштовање владавине права у БиХ.

Када се Уставни суд једном приликом усудио да покаже да има бар неку мјеру независности у односу на ОХР-а прихвативши да разматра ОХР-ове одлуке којима је јасно повријеђено право на судски процес, високи представник је опет одговорио безакоњем, поништивши одлуку Суда, и декретом да ниједан поступак ОХР-а не може бити предмет преиспитивања на било ком органу БиХ.

---

¹ Joseph Marko, *Five Years of Constitutional Jurisprudence in Bosnia and Herzegovina*, *European Diversity and Autonomy Papers* (јули 2004), стр. 17 и 18.

ЕУ је с правом навела да је замјена страних судија један од четрнаест кључних приоритета за европске интеграције БиХ и ова реформа мора бити завршена без икаквог одлагања. Тек након неколико деценија одбијања бошњачких странака да прихвате одавно закасјелу реформу у оквиру које би стране судије биле замијењене домаћим, Народна скупштина Републике Српске је у јуну 2023. године донијела одлуку да привремено обустави спровођење одређених одлука Уставног суда Босне и Херцеговине док то питање не буде ријешено на Парламентарној скупштини БиХ. Република Српска се нада да ће питање страних судија бити ускоро ријешено у пакету са осталих четрнаест кључних приоритета европских интеграција.

Незаконита и дестабилизујућа диктатура Кристијана Шмита у БиХ

Високи представник је институција коју су стране потписнице Анекса 10. Дејтонског споразума овластиле да дјелује, са строго ограниченим мандатом, као координатор међународних активности у погледу цивилних аспеката Дејтонског споразума и да странама помаже у њиховим напорима. Дејтонски споразум није дао овлашћење високом представнику да намеће одлуке ни БиХ ни њеним грађанима, а камоли да диктатом доноси законе и кажњава изван судског процеса.

Упркос томе, од 1997. године до данас, високи представници присвајају, без икаквог правног утемељења, право да у БиХ владају и кажњавају декретом, чиме су прекорачили дејтонски мандат високог представника и одбацили цијели демократски систем успостављен Уставом БиХ. Високи представници, један за другим, понашају се незаконито, као колонијални гувернери, и агресивно настоје, доношењем антидемократских и правно апсурдних диктата, да крајње децентрализовану БиХ која је прописана Уставом БиХ замијене унитарном „грађанском” државом која је била ратни циљ бошњачке војске. Чак су и бивши високи представници признали незаконитост таквих поступака.

Посљедњи легитимно именовани високи представник отишао је из БиХ 2021. године, а Савјет безбједности УН-а – једино тијело које има овлашћење да одобри именовање високог представника – није дало сагласност на насљедника на тој функцији. Упркос томе, пензионисани њемачки политичар по имену Кристијан Шмит убрзо је стигао је у БиХ лажно тврдећи да је нови високи представник. Откако је стигао, Шмит импулсивно и опресивно користи наводна диктаторска овлашћења, на основу којих је издао неколико десетина брзоплетих, непромишљених одлука без икаквог демократског или правног легитимитета, чиме је озбиљно угрозио политичку стабилност БиХ.

Остављајући по страни чињеницу да Шмит није легитимни високи представник, самокићење диктаторским овлашћењима над БиХ и њеним грађанима су дрска и шокантна злоупотреба владавине права. Нико, укључујући чак и високог представника који би био легитимно именован, нема никаква законска овлашћења да доноси законе у БиХ пуком одлуком. Овакав сампрокламовани ауторитет евидентно је супротан уставом дефинисаном

демократском законодавном систему у БиХ и уско постављеном мандату високог представника према Дејтонском споразуму, поред тога што крши најосновнија људска права загарантована међународним правом.

Шмит је безобзирно наметнуо вјештачке законе, укључујући и нови опресивни „закон“ којим је увео кривичне казне за оне који не спроводе његове незаконите одлуке. Наиме, увјерен да је његова ријеч закон, Шмит је наметнуо БиХ кривични закон којим се утврђују петогодишње затворске казне за „неспровођење одлука високог представника”. Иако су високи представници кршили Устав БиХ и Дејтонски споразум наметањем бројних закона БиХ током дугог низа година, ниједан се никада није усудио да криминализује одбијање да се поштују његови тобожњи закони. Шмитов покушај да криминализује неизвршавање незаконитих одлука означава опасну и гнусну ескалацију стране репресије над Босном и Херцеговином којом би се Босна и Херцеговина, у ствари, претворила у полицијску државу. Шмит је запријетио и да ће директно, ван судског поступка, казнити званичнике Републике Српске који му не удовоље. Правници, новинари, па чак и бивши високи представници, уважавају да Шмитова незаконита владавина одлукама и пријетње вансудским кажњавањем представљају пријетњу по будућност БиХ и очигледно крше права грађана БиХ загарантованих међународним конвенцијама којима је БиХ приступила.

Одговарајући на Шмитово безакоње и желећи да сачува владавину права, Народна скупштина Републике Српске је у јуну усвојила закон којим се прекида објављивање незаконитих одлука ОХР-а у Службеном гласнику Републике Српске. Након што је предсједник Републике Српске учинио Уставом прописан процедурални корак којим се проглашава закон усвојен на Народној скупштини, Тужилаштво БиХ је подигло оптужницу против њега на основу Шмитовог новог лажног „закона”. Укратко: функционере Републике Српске гони по фиктивном закону неуставно тужилаштво, пред неуставним судом, са циљем да се изврши тиранска, антидемократска, незаконита одлука странца против легално изабраних и именовани званичника који су једноставно извршили формалне процедуре које су по закону били дужни да изврше. Оптужнице су неприхватљив напад на суверенитет и демократски уставни поредак БиХ и одбацивање владавине права у корист владавине једног човјека ког подржава страна политичка и војна сила. Упражњавање ове безграничне, тиранске моћи мора да престане.

Радикални исламистички покрети у БиХ

БиХ је већ дуго уточиште радикалних исламиста. Један бивши муџахедин рекао је за Би-Би-Си да је БиХ „колијевка” модерног цихадистичког покрета и да је та титула, нажалост, заслужена. Током 1990-их, на стотине цихадиста, укључујући Осаму бин Ладена и двојицу отмичара авиона 11. септембра, стигли су у БиХ као помоћ бошњачкој војсци у борби против Срба и Хрвата. Бошњачка војска укључила је стране цихадисте у одред „Ел муџахид“, познат по терору над борцима и цивилима и серијским одрубљивањем глава. Иако је већина страних

цихадиста напустила БиХ након рата, њихови локални сљедбеници су остали и распирују радикалну исламистичку идеологију широм БиХ, уз сагласност благонаклоних бошњачких званичника из Сарајева.

Да је селатифиска идеологија нашла плодно тло у БиХ показује чињеница да је, процентуално гледано у односу на све остале европске земље, БиХ дала највећи број грађана у редове ИСИЛ-а. Нажалост, ИСИЛ-ове регруте који су се вратили у БиХ судови су осудили на минималне казне. Како Стејт департмент наводи у свом извјештају о тероризму за БиХ из 2018. године, „страни терористички борци често добијају казну испод најниже запријеђене кривичним законом БиХ”.

Штавише, починиоци многих најгорих терористичких напада у протеклих 25 година повезани су са БиХ; међу њима су напади 1998. на амбасаде САД-а у Најробију и Дар-ес-Саламу, напади 11. септембра, бомбашки напад на воз у Мадриду 2004. и напади у Паризу 2015. године.

Највећа странка која представља већинску националну групу у БиХ, Бошњаке, експлицитно је исламистичка у својој идеологији; њен оснивач, ког странка изузетно поштује, написао је 1990. године, године када је странка основана, да „исламски покрет треба и може прићи преузимању власти чим је морално и бројно толико снажан да може не само срушити постојећу неисламску, него и изградити нову исламску власт”.²

У Федерацији БиХ постоје села у којима становници спроводе шеријатски закон. Дијелови БиХ насељени Бошњацима и даље су дом бројним спавачким ћелијама Ал Каиде и ИСИЛ-а које би потенцијално могле бити активирани ако и када стигне наређење. У савјетима за путнике објављеним у јулу 2023. године, амерички Стејт департмент каже: „Терористичке групе и даље планирају могуће нападе у Босни и Херцеговини. Терористи могу извршити напад са тек неким или без икаквог претходног упозорења . . .”. У мају 2023. године, француски министар унутрашњих послова Жералд Дарманен рекао је да је примарни ризик за Европу и Француску „сунитски исламистички тероризам“. Према ситуацији из октобра 2023. године, извјештаји италијанских обавјештајних служби говоре да у БиХ дјелује до двадесет исламистичких терористичких група.³⁴

Иако се чини да је безбједносна ситуација стабилна у дијеловима БиХ који су насељени Хрватима и Србима, нажалост, већина сарајевских политичких институција и

---

² Алија Изетбеговић, Исламска декларација (1990), стр. 56.

³ Видјети Francesco Musacchio, Allarme attentati, informativa degli 007: il pericolo Jihad arriva dai Balcani – Il Tempo, 21. октобар 2023.

⁴ Politico, French minister warns of resumption of ‘Islamist terrorist’ threat in Europe; 20. мај 2023.

медијских кућа није спремна да се суочи са овим проблемом, него радије повлађује латентним антисемитским струјама у бошњачком друштву. Када се сагледа ова реалност, актуелни рат између Хамаса и Израела погоршаће и овај раскол у друштву БиХ и донијети нови слој дипломатских и безбједносних проблема у земљи.

У свјетлу ових чињеница, необјашњиво је да ОХР, уз подршку многих западних држава, покушава да централизује БиХ, концентришући на тај начин сву власт у рукама Бошњака и јачајући исламистички врх у Европи. Западне државе, умјесто тога, треба да дјелују у складу са својим безбједносним интересима и поштују међународно право тако што ће подржати одавно закасњело затварање ОХР-а и поштовати децентрализовану уставну структуру БиХ.

Упркос тренутним турбуленцијама у БиХ, Република Српска је увјерена да БиХ може успјети и постати просперитетна чланица ЕУ након што се Дејтонски споразум и Устав БиХ вјерно спроведу, укључујући поштовање уставног уређења БиХ и обнову демократске самоуправе.